

Toespraak voor de Liberaal Joodse Gemeente te Haaksbergen

23 januari 2026

Een gezegde luidt: *Eén beeld zegt meer dan duizend woorden*. Zo'n beeld was voor mij toen 18 mei jl. opperrabbijn Di Segni van Rome op de eerste rij zat tijdens de inauguratie van paus Leo XIV op het Sint Pietersplein. Goddank vinden we dat in onze tijd meer dan vanzelfsprekend, maar eeuwenlang was dat ondenkbaar.

Het is in hoge mate te danken aan paus Johannes XXIII dat er een fundamentele verandering kwam in de relatie tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de Joden. In 1960 ontving hij de Joodse historicus Jules Isaac die hem een dossier kwam brengen over de historische wortels van het antisemitisme in het christendom. Deze ontmoeting heeft er zonder meer aan bijgedragen dat in 1965 tijdens het Tweede Vaticaans Concilie door paus Paulus VI de verklaring *Nostra aetate* werd afgekondigd. Met die verklaring over de relatie van de Katholieke Kerk tot de niet-christelijke godsdiensten werd een heel andere weg ingeslagen: die van de dialoog en wederzijds respect die alleen mogelijk is als wij met elkaar één mensengemeenschap willen vormen, allen met dezelfde oorsprong, God, en allen met één einddoel: God. In het bijzonder was en is deze verklaring van fundamenteel belang voor de verbetering van de relatie met de Joden, niet in de laatste plaats door het benadrukken van het gemeenschappelijk erfgoed van Joden en christenen - we delen immers de Tenach, de Hebreeuwse Bijbel - , van het uitdrukkelijk afstand nemen van de visie dat God na de kruisdood van Jezus de Joden verworpen zou hebben en door het veroordelen van antisemitisme. Daartoe heeft toen ook zeker bijgedragen kardinaal Willebrands, onze latere aartsbisschop van Utrecht, die de eerste voorzitter werd in Rome van de pauselijke commissie voor de betrekkingen met het Jodendom.

In de afgelopen 60 jaar is er zeer veel gedaan om meer en meer een band van vertrouwen op te bouwen, niet zelden leidend tot een zegenrijke vriendschap; dat is zonder meer ook mijn persoonlijke ervaring.

Paus Johannes XXIII zette in het reeds genoemde jaar 1960 daarvoor een belangrijke toon door een Joodse delegatie te begroeten met de woorden: *"Ik ben Jozef, uw broeder"*, daarmee ook verwijzend naar zijn tweede naam Giuseppe, Jozef.

Paus Johannes Paulus II, die kort na zijn verkiezing in 1979 terugging naar Polen en tijdens die eerste reis naar zijn thuisland het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau bezocht - de eerste keer dat een paus daar kwam - en voor de dodenwand neerknielde, die als eerste paus in heel de Kerkgeschiedenis - na de eerste bisschop van Rome, de apostel Petrus uit Galilea - een synagoge in Rome bezocht en de opperrabbijn hartelijk omhelsde en die als eerste paus bad bij de Westelijke Muur ofwel de Klaagmuur, deze aanraakte en er een gebedspapiertje in stopte - over beelden gesproken die meer zeggen dan 1000 woorden! - hij noemde de Joden uit diep respect *'onze oudere broeders'*. Zijn opvolger, paus Benedictus XVI, ging nog dieper door te zeggen: de Joden zijn onze *'vaders in het geloof'*. Paus Franciscus is doorgegaan op die weg - hij heeft ook uitdrukkelijk gewezen op het belang van het erkennen en koesteren van de Joodse

wortels van christenen en om met elkaar te leven als broeders en zusters. Zo gaat ook zijn opvolger, onze huidige paus Leo XIV, met overtuiging verder op die weg.

Twee dagen voor de inauguratie van paus Leo XIV mochten kardinaal Eijk als aartsbisschop van Utrecht en ik als bisschop-referent voor Kerk en Jodendom een schrijven ontvangen van de heer Chanan Hertzberger, de voorzitter van het Centraal Joods Overleg in Nederland. Hij schreef ons: *“Wanneer zondag de inauguratie plaatsvindt van de nieuwe paus Leo XIV, dan heeft hij in de korte tijd na zijn verkiezing al de tijd gevonden en de moeite genomen om zich te richten tot de Joodse wereldgemeenschap door zijn boodschap aan de opperrabbin van Rome, dr. Riccardo di Segni. De paus liet aan de opperrabbin weten: ‘Vertrouwend op de hulp van de Almachtige, beloof ik de dialoog en de samenwerking van de Kerk met het Joodse volk voort te zetten en te versterken in de geest van de verklaring Nostra aetate.’ De heer Hertzberger eindigt zijn felicitatie door over deze boodschap van de paus aan de Joodse gemeenschap te schrijven: “Zijn inspiratie en visie zullen ertoe leiden dat ook in Nederland deze banden verder worden versterkt.”*

Geachte leden van deze Joodse Gemeente hier in Twente, daartoe zijn wij hier als Diocesane Werkgroep Kerk en Jodendom van het Aartsbisdom Utrecht, samen ook met de pastoor van de parochie waartoe Haaksbergen behoort. Het spijt ons zeer dat onze aartsbisschop er nu niet bij kan zijn vanwege zijn herstel, maar het spijt hem ook zeer, want hij was graag bij u hier geweest, zoals we ook in voorgaande jaren Joodse gemeenschappen met hem hebben gezocht in het gebied dat voor ons het Aartsbisdom Utrecht is. En juist in deze onrustige en zorgelijke tijden waarin onze wereld zich bevindt, en waarin mensen en groepen zo vaak tegenover elkaar staan en waarin ook antisemitische geluiden klinken, is de verbinding met elkaar des te belangrijker.

Daarbij, wij als katholieke christenen willen leren van u. Ja, dat willen wij omdat wij immers uit het Jodendom voortkomen, wij onszelf niet zouden kunnen kennen als wij onze Joodse wortels niet kennen en erkennen. Ja, Jezus, die wij als de Christus belijden, Zijn moeder Maria, Zijn apostelen, zij waren in dit aardse leven voluit Jood en leefden geheel volgens de Joodse Wet. De Nederlandse bisschoppen en hun medewerkers hebben daar middels brieven, catechese en verkondiging geregeld op gewezen.

Maar, wij hebben ook op een andere manier van u te leren. Enkele jaren geleden zei een rabbijn tegen mij: Jullie gaan steeds meer meemaken wat wij al eeuwenlang meemaken: dat we een minderheid zijn. Die woorden gaan nog wel eens door mijn hoofd. Ja, van een grote volkskerk als wij katholieken in ons land waren, worden we steeds kleiner in aantal, zullen we - zoals u al lang doet - steeds vaker afstanden moeten overbruggen om ons geloof, onze tradities en onze gemeenschappen te versterken, om onze eigen identiteit telkens weer te vieren en verdiepen.

Nog even terug naar Rome. Bij de viering van 60 jaar *Nostra aetate* afgelopen oktober zei paus Leo tot de vertegenwoordigers van verschillende godsdiensten: *“De geestelijke erfenis die christenen en Joden delen is groot. Juist in deze moeilijke tijden, vol conflict en onbegrip, is het nodig om onze kostbare dialoog voort te zetten.” ...*

“Het theologische gesprek tussen christenen en Joden blijft van groot belang en ligt mij na aan het hart.” En verder zei hij: “We zien nu opnieuw muren verrijzen - tussen naties, tussen religies, zelfs tussen burens.” In deze situatie moeten zeker religieuze leiders “in alle mannen en vrouwen hun gevoel voor menselijkheid en het heilige weer doen ontwaken” en werken “om de hoop levend te houden, de dialoog levend te houden en de liefde levend te houden in het hart van de wereld.”

Daar willen wij aan bijdragen door vandaag u te bezoeken en het begin van de sjabbat met u hier te vieren. De aanleiding dat wij hier zijn is de jaarlijkse Dag van het Jodendom die de Rooms-Katholieke Kerk onder andere in ons land houdt op 17 januari.

Hartelijk dank dat wij hier met u mogen zijn, in gebed aanstonds ook verenigd tot de Eeuwige, onze ene God, die in Abraham en zijn nakomelingen een verbond heeft gesloten tot zegen van alle volkeren op aarde.

Eén beeld zegt meer dan duizend woorden. Dat wil ook uitgedrukt zijn in iets dat wij vanuit Utrecht voor u meegenomen hebben, iets dat wil verbeelden wat wij delen: de Tien Geboden. Wij hebben voor u meegenomen een ‘*Tiengebodenplant*’.

Een *Tiengebodenplant* als beeld van wat ons verbindt: de woorden die de Eeuwige ons geboden heeft, als de wegwijzers ten leven. U koestert deze woorden in het bijzonder door de Tora-rollen in de Aron Hakodesj (de Heilige Ark) die naar Jeruzalem wijst. Dat is voor ons hier richting het Oosten. *De Tiengebodenplant* doet het het beste als deze licht ontvangt bij een raam op het Oosten. Hoe toepasselijk voor ons allen, dat we het als mens, als samenleving het beste doen, dat wij groeien en bloeien als we ons richten naar het licht van het Woord van de Eeuwige.

Daarom wil ik eindigen met woorden uit het vierde boek van de Tora: Numeri, woorden die elk jaar in de Katholieke Kerk wereldwijd op 1 januari klinken, de dag overigens dat wij de besnijdenis van Jezus gedenken, die woorden uit uw Heilig Geschrift die wij met u delen:

De Eeuwige sprak tot Mozes: “Zeg aan Aäron en zijn zonen:

Als gij de Israëlieten zegent: doe het dan met deze woorden:

Moge de Eeuwige u zegenen en u behoeden!

*Moge de Eeuwige de glans van zijn gelaat over u spreiden
en u genadig zijn!*

Moge de Eeuwige zijn gelaat naar u keren en u vrede schenken!”

(Num. 6, 22-26)

Mgr. drs. Herman W. Woorts, hulpbisschop van Utrecht
en voorzitter Diocesane Werkgroep Kerk en Jodendom